

ÇALIŞIR FAKAT KULLANILAMAYACAK DURUMDAKI NESNELER ÜZERİNE KÜLTÜREL VE POLİTİK BAĞLAMDA DİYALEKTİK BİR DENEME

Osman ARAYICI
MSGSÜ, İçMimarlık Bölümü, Türkiye
osmanarayici@yahoo.com

ÖZ

Mekan bir tüketim toplumu nesnesi olarak ele alındığında; tüketimin sadece edilgin bir unsuru olmakla kalmaz, aynı zamanda etken bir unsuru olarak da ait olduğu toplumda estetik ve etik belirleyici, sırf bu sebeple bile kültürel ve politik düzlemde hem araç hem de anlam manzumesi olarak yer alabilmektedir. Süsden ve pratik işlevi olmayan her türden göstergeden uzak mekan anlayışındaki elitist yaklaşım günümüz Türkiye'sinin uygulama alanında tamamen değersizleştirilmişken, akademik ve teorik zeminde oldukça gelişkin bir eleştiri ortamı ve eleştirmen zümresi olması da bir o kadar ironiktir. Neredeyse hiç pratik işlevi olmayan tamamen imitasyon, hiç olunmamış olunuşlaştıran, hiç bulunulmamışta bulunulmuşlaştıran, zaman ekseninde değer taşımayan, obje demeye bile imtina edilesi nesnelere ekonomik ve kültürel olarak ikinci veya daha alt sınıf göstergeleri olup olmadığı tartışması da üzerinde kısa da olsa durulması gereken bir açmazdır. Kültürel bağlamda eleştirilebilecek bu türden süs ve/veya anı objesi yerleştirme eyleminin politik olarak da doğruluğu veya yanlışlığı da hitap ettiği gözlemciye bağlı olarak tartışmaya açık bir tavrıdır. Bu türden bir tavır günümüz tüketim toplumunun tüm ideolojilerini açıklıkları veya ima ettikleri ile sergileyen, tanıtan ve ne yazık ki tartışmaya sokan bir tavrıdır. Kültürel veya daha dar bir çerçevede estetik olarak doyuma ulaşmış bir mekan böylesi bir tüketim deneyimine de büyük bir kuvvetle direnç gösterebilirken kırsalın kenti kuşatıp kent yaşamını ele geçirmesi kente ve kentliliğe dair tüm kültürel ve politik tavırları içdiş etmesi sonucu ne olduğu tanımlanmayasica bir kültürü de beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Mekan, Kültürel Bağlam, Estetik

A DIALECTICAL ESSAY ON OBJECTS THAT ARE OPERABLE BUT NOT IN USE, STUDIED THROUGH POLITICAL AND CULTURAL CONTEXTS

ABSTRACT

When the location is taken as object of consumer society , consumption is not only an element of the passive, but also aesthetic and ethical decisive factor in the society to which it belongs as an element, because of this reason ,it can be located both in both brackets and in the poem means in the cultural and political level. Elitist approach is away in the conception of space from ornamental and display of all types which no practical function , While the application of modern Turkey completely worthless, Academic and critic of media criticism and have a highly developed class is a theoretical ground so ironic. Almost no practical function is not completely imitation, who have never been without, without allowing any to be found, When the carrying value of the axis, the object poses a major problem to refrain from even been the object of economic and cultural indicators as second or lower short on the debate as to whether, even if you need to focus. It can be criticized in the cultural context of such decorations and , or as the truth or falsity of political memorabilia placing the action in a manner that appeals open to discussion depending on the observer. Such exhibits an attitude of today's consumer society all their openings or implied ideology, promote and unfortunately is an attitude that puts the discussion. The venue has reached saturation aesthetically cultural or a narrower frame

showing great force resistance also such a consumption experience, rural town besieged city to seize the life of the city and urbanity in on all cultural and political attitudes of an undefined culture as to what the result of castration is also associated .

Keywords: Design , Space, Cultural Context , Aesthetic

GİRİŞ

Geometriden bir metaforla Mobeus şeridine benzeyen yaşam alanında mutlu mutsuz salınan nesne bağımlısı kullanıcı için bu yazı kapsamında **takıştııcı** kelimesi betimleme-niteleme ifadesi olarak kullanılacaktır. Hayatı ve gerçekliği dolayimli anlama çabasında etrafındaki doğru ikonlarından ödünç aldığı geçmişine sıkıca bağladığı yeniciliği ihanet sayan, adetler tutsağı takıştııcı için; verili anlam ve tecrübe dünyasının oluşumunda “tarihsellik” ve geleneğin belirleyici rolü tartışmasız çok büyüktür. Kimliğini kendisine ait olmayan veya kendisinin ait olmadığı bir geçmişe bağımlı kılan birey süs ve anı objeleriyle kendine sanal bir evren kurgulayarak, kurguladığı bu evrenin genişlemesini beklemeye koyulma hakkını da kendinde görmektedir. Takıştııcı nesnelere yanyana getirme etkinliği esnasında, nesne ve anlamların birbirleriyle ilişkisini kurmaya ve sonrasında anlatmaya çalışırken aktarmaya çalıştığı fikirde veya geçmişte oluşan boşlukları kimliğinin, doğasının ama en çok da doğru ikonlarının bilgisine dayandırarak doldurur. Bu dolgu, yani oluşan boşlukları doğru yaşantı olarak kabul ettiği yaşanılmayan bir yaşantının bilgisiyle doldurulması her zaman sorunlu ve çelişkilerle doludur.

Geçmiş sıcak tutmak, ve boşlukları hatıralarla doldurmak dışında kullanıcı ya da teşhircisinin vitrini, hiç biri olamıyorsa kullanıcısı veya teşhircisinin iç dünya lejandı olan anı objesi, aslında geçmişin yeniden inşa edildiği veya hiç olmamışın yeniden inşa ediliyormuş gibi yapıldığı evren içinde evrenciklerdir. Sözü edilen bu anı eşyaları temsil sistemleridir; ayrıca bazı anlamları oluşturan ve nesnelere geçerli kılan, sistemler kuran varlıklardır. Kullanıcı ve teşhir mekanlarına anlam ve önem yüklerler. Kullanıcısı tarafından sergilenen anı eşyaları, doğal olarak “zaman” ve “işlev” bağlamından tamamen bağımsız, yeni bir bağlamda sunulmaktadır. Bu nesnelere yeniden gerçek “zaman” ve “işlev” bağlamına yerleştirmek mümkün değildir. Bu yerleştirmeyi gözleyen gözlemci ancak zihninde kendi zihinsel parametreleri uyarınca gerçekleştirebilir. Bunun için de kültürel bir alt zemin ve nesnelere “hikayeleriyle” birlikte sunulmalarına ihtiyaç vardır.

Politik olarak her türden anı objesinin varlık nedeni, insanın zihin ve karakterinin çok yönlü ve farklı hızlarda gelişim ve değişimidir. Bu nedenle gözleyen herhangi bir alanda bilgilendirilmesinden çok, nesne temelli kurulan bu iletişimin süreci boyunca içinde bulunulacak ve her bir gözlemcinin kendi sanal evrenlerinin farklı zihinlerdeki farklı kesişim küme alanlarında kurulacak ortak yaşam alanlarında kavuşmak amaçlanır. Sürekli olarak nereli olduğu sorgulanan, başkalarının da nereli olduklarını sorgulayan ve hep oralı olan ama hiç buralı olmayan, sırf oralı olup burada oralılardan daha fazla kentli imitasyonuna sahip olduğundan, kitap sayfası yerine televizyon kanalı “çeviren” takıştııcının değişim hızı belki de toplumda başka hiçbir birey veya sınıfın başka hiçbir amaç veya itici güç nedeniyle ulaşamayacağı bir hızdır.

Her hangi bir süs veya anı objesinin sembolik işlev etkinliğinin belirlenmesinde kullanılacak ölçütler, karşılaştırılabilir ve farklı zamanlarda farklı değerlerde de olsa yeniden elde edilebilir sonuçlar vermelidir. Bu ölçütler, başta maliyet olmak üzere, genellikle birden fazla dereceli çevreyle (kendi işlev çevresi, etken çevresi, etki çevresi, hatırlanabilir çevre) kurduğu ilişki ve sürdürülebilirliği bakımından sağladığı faydalar olarak değerlendirilip sembolik işlevine ilave edilen politik kullanım ile karşılaştırılmalıdır. Bir anı objesinin etkinliğinin ölçülmesi için tanımlanan anlamlar, kullanıcısının mekan kullanımında da öngörülebilir modeller için belge niteliği taşır. Burada vurgulanan öngörülebilirlik, diyakronik ve çok taraflı bir modeldir. Sadece isteğe bağlı olmayan kimi zaman sadece mekandaş olmanın sonucu olan zaruretlere de bağlı bir bilgi değişimi söz kousudur. Bu noktada Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesi’ndeki Kemal’in acılarına teselli olarak, nesnelere bağlanması, onlarda teselli edici güç modellemesi gibi bir tavrı da örnek vermek gerekir. Fakat

böylesi bir tavır hem kültürel hem de politik bağlamda dikkate alınmayacak kadar etkisiz olması nedeniyle bu paragraf dışında ele alınmayacaktır.

Kullanıcısı için taşıdığı politik değer dışında, bakanın kültürel altyapısına bağlı olarak yüklediği değerlerin, çoğunlukla da kendi çıkarlarıyla ilgisinde şeylere anlam yüklediği, onları anlamlı ya da anlamsızdan çok yararlı ya da yararsız olarak kategorize ettiği için, takıştırmanın da politik alt yapısı kişiden kişiye değişen o yüzden de takıştırmanın kendi başına politikasından söz edilememektedir. Bu noktada takıştırmanın ne olduğundan çok, neyi temsil ettiği önem taşır. Takıştırma eylemi, varlığı takıştırıcı tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan kültürel önvarsayımlarla gerekçelendirilen ve açıklayıcı bağlamı kısıktıcı gücünün çok altında kalması kaçınılmaz olan, takıştırmanın yalnızca olumlu temsilleriyle değil aynı zamanda bilgiyi kullanım biçimine, meknın işlevine uygun kullanımına engelleyici etkisiyle irdelenip, anlatılmalı ve ikna yoluyla kontrol altına alınması gereken bir provokasyon aracıdır. Takıştırma eyleminin takıştırıcısı tarafından politik bir eylem ve yöntem olduğu düşüncesine ilk okumada şaşırılacağına kuşku yoktur fakat bu şaşkınlık naiflik veya özsorgulama eksikliğindedir. Eğer sadece süslemeyi takıştırmanın belirli bir türü olarak görürsek o zaman ekonomik statü ve bu statüler arasındaki mesafeden çok kullanılan süsleme yöntemleri arasındaki özdeşlikler çok daha şaşırtıcı sonuçlar ortaya koyacaktır. Bir başka deyişle, takıştırıcının politik hedefiyle ilgisi nedeniyle ve ekonomik gücüyle değil de kullanılan malzemenin türü nedeniyle işlevsel yönden bir inceleme bize dilbilimin sunduğu bir olanakla dekor terimini sanki daha faydacı bir terim gibi algılama olanağı sunmaktadır.

Dekor maksadıyla yapılmış her bir eylemi ve dekor adı altında var olmaya mahkum edilmiş her bir nesneyi bir sistemin bütünlüğü içerisinde görmekten alıkonulmuş bir kullanıcıya sunan dev bir ekonomik sistemden de söz etmek mecburidir. Bilgilenme, bellek oluşturma karşısındaki zihinsel gerileme ve güçsüzleşme; yaşanan hayat tarzının dokusuna işlenerek, tüketimden geri kalmamanın mutlu olmanın başarılı sayılmanın gözlemlenebilir en etkin sembolü haline gelmesi de takıştırıcının farkına varmadan parçası olduğu başka bir politikadır. Konu bu yönüyle başka bir makaleye ve başlığa ihtiyaç duymakla beraber bu yazı içeriğinde ele alınan politika ana çatısı altında çok önemli bir yer tutmaktadır. Ne var ki bu makale kapsamında ekonomik sistemin politikaları daha fazla ele alınmayacak ancak akış içerisinde dolaylı olarak değinilecektir.

Sadece türünün üremesi ve neslinin devamıyla değil aynı zamanda üretmeye çalıştığı her türden tasarımla baki kalma özlemi ve sonsuzluk arayışı da kullanılmayacak olduğu halde vazgeçilemeyen veya tercih edilen nesnelere varlık sebeplerinden biridir. Bu türden bir politikada nesnenin taşıdığı sonsuzlukta asla bir önsüzlük söz konusu olamaz ve olmamalıdır. Zira önsüzlük bir belirsizliği ve kendine ait olmamayı dolayısı ile kendi ebediliğini sunmamayı geçerli kılar. Ancak felsefi bir bakış açısıyla sonsuzluk aynı zamanda önsüzlüğü de pekala kabul etmelidir. Eski dilde kullanılan ezel-ebed ikilisi gibi sonsuzluğun başına önsüzlük getirildiğinde daha kolay kavranabilir olmakta ancak nesne temelli bakıldığında kullanıcısı için emanet olduğunu hatırlatan her türden veriyi taşıyan nesnenin (süs, dekor vb. terimlerle ifade edilebilecek ve bu yazıya konu olan nesnelere tamamı) herhangi bir yerine önsüzlük geldiğinde takıştırıcısının sonsuzluğuna gönderme yapmak yerine kendisi ile ilgili bilinmezliğe ve hiç şüphesiz kullanıcısının sonluluğuna vurgu yapmaya başlar. İnsanın özünü kavrayıştaki soyut felsefi çabaları, somut anlatsal kurgularla sembolize edilmeyi ve bu sembolize edilme biçimi de kullanıcısının kavrayabileceğinden çok daha fazla karmaşık örüntü ve sarmal ilişkileri içerir. Burada politik kuram çatısı altında karmaşık ve süregiden meseleler sözkonusu edilmektedir. Tüm bu karmaşık yapı içerisinde öngörülemez ama sadece önkabulleler tahminler üzerinden hedef ve strateji tahmin yapılabilir ve dolayısı ile kontrol edilemez ifade ve yazıya konu nesnelere gözlemcisine aktardığı anlamları aynı düzlemdeki kullanıcı/takıştırıcı ve gözlemci için dahi beklenen sonuçları vermemeye meyillidir. Ne var ki iyi bir eylem tasarımının sahip olması gereken en önemli özellik hem amacını yerine getirmek hem de niyetiyle eyleminin sonuçlarının örtüşmesidir. Bu bakış açısıyla artık kullanılmadığı halde kendine mekanda yer bulan ya da sadece sembolik veya estetik işlevi nedeniyle mekan paydaşlaştırılan nesnelere, gerçekte sosyal ilişkilerle kolayca karşılığını anlayabileceğimiz ifadeler bağlamında abstract biçimler olduğu ancak var olduğu ortama kattığı içerik ve var olduğu ortamdan aldığı içerik (etkileşim) nedeniyle ardında gizlenen için

aktarıcı olmaktan çok sadece gözlemcinin yorum yetisine teslim olmuş bir gösterge yığınağı haline gelmesi takıştırmanın doğasında taşıdığı en büyük tehlikedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, çalışır olduğu halde kullanılamayacak durumda olan nesnelerin güvenilirliğini sağlayacak niteliklerine değinmek gerekir. İlk ve en önemli nitelikleri; takıştırıcının gereksinimlerine açık nesnelerle bağlantılarının kalıcı olabilmesi durumunda (örneğin en az üç kuşak duyguları üzerinde toplayıp aktaran nesnelere) nesnelerin duygusal birikiminin belirli koşullar çerçevesinde oldukça durağan olmalarıdır. Söz konusu birikim gözleyen herhangi türden ilgi alanına denk düşmediği takdirde, kesinlikle düşünsel bir çabayı hak edecek sembolere dönüşmezler. Devamında değinilmesi gereken ise her göstergenin türü ne olursa olsun kültürel gelişimin sosyal durumu içinde, çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel grupların birbirleri üzerinde pek az bilgi uzlaşımı olması nedeniyle sözde ulaşılan bir anlayışın yerine içsel bir anlayış ve anlaşımın temellerinin atılabileceğini gösteriyor olmasıdır. Bu göstergedeki hareketle şimdilik önerilebilecek en sağlıklı yöntem olarak da kimliklerin fiziksel ifadelerinin aşırı biçimselleşmemesi olarak görünmektedir.

KAYNAKLAR

1. S.E.Rasmussen Yaşanan Mimari, İstanbul:Remzi Kitabevi, 1994.
2. R.Sharma Renklerle Terapi, İstanbul:Nokta Kitap, 2007.
3. Pallasmaa, J., 2005, The Eyes of the Skin: Architecture and Senses, Wiley, Chichester
4. Collective, Le Corbusier ve Kent (*Le Corbusier and City*), Boyut Yayın Grubu
5. Vitruvius, (1998), Mimarlık Uzerine On Kitap (*The Ten Books on Architecture*),